

Dedikationseksemplarer i den Laage-Petersenske H. C. Andersen-Samling

Af H. TOPSØE-JENSEN

Den største eksisterende Samling af Anderseniana er uden nogen Tvivl den af Grosserer HOLGER LAAGE-PETERSEN (1885-1949) tilvejebragte, et fremragende Resultat af mange Aars dygtigt og maalbevidst Arbejde og efter danske Forhold særdeles betydelige økonomiske Ofre. Ifølge Stifterens testamentariske Bestemmelse skal Samlingen tilfalde Det kgl. Bibliotek. Ganske vist kan den, naar Talen er om Originalmanuskripter og Breve, ikke maale sig med Det kgl. Bibliotek og H. C. Andersens Hus, Odense. Men hvad angaar Oversættelser af Eventyrene til fremmede Sprog er Laage-Petersens Samling uden Sidestykke i Verden – den indeholder saaledes »several important English and American Andersen translations which are neither in the British Museum, nor in the American Congress Library«¹). Den er dernæst enestaaende velforsynet, naar det gælder Litteraturen om H. C. Andersen. Og trods Odense-Musæet, trods andre smukke Privatsamlinger som Dr. med. Ejler Høegs i Jægerspris og H. C. Andersen-Oversætteren, Direktør Jean Hersholts i Beverly Hills, California²), er den sikkert ogsaa den righoldigste med Hensyn til Dedikationseksemplarer fra Digterens Haand. Om denne betydningsfulde Del af Samlingen skal der paa de følgende Sider meddeles nogle spredte Oplysninger.

I

Af H. C. Andersens danske Arbejder i Bogform er 54 forskellige repræsenteret med ialt 105 Eksemplarer. Højeste Antal pr. Værk naas af *Nye Eventyr og Historier. Anden Række. Fjerde Samling* (1866), af hvilken Bog der forefindes 6 forskellige Eksem-

plarer. I 5 Eksemplarer haves *Phantasier og Skizzer* (1831) og *Dryaden* (1868), i 4 Eksemplarer *Nye Eventyr. Tredie Samling* (1845), *Nye Eventyr. Andet Bind. Første Samling* (1847) og *Nye Eventyr og Historier. Fjerde Samling* (1860).

Hertil kommer 100 *Romanzer af danske Digtere. Samlede og udgivne af Christian Winther* (1836) samt *Fortællinger og Vers for Større og Mindre. Udg. af Gotfred Rode* (1858), begge med Bidrag af Andersen. Og endelig er der 15 Oversættelser: 11 tyske, en hollandsk, en engelsk, en amerikansk og en fransk – tilsammen 122 Dedikationseksemplarer³).

Disse 122 Eksemplarer er dediceret til 76 forskellige Personer, heraf 10 Udlændinge. I Spidsen ligger B. S. Ingemann med 9 Eksemplarer, derpaa følger med 7 Edvard Collin, med 6 Henrik Hertz, med 5 Oversætteren Heinrich Zeise og med 4 Niels W. Gade og Oversætteren Julius Reuscher. Af de 105 Eksemplarer af Andersens Bøger paa Dansk har de 49 bevaret de originale Omslag, 11 er i Forlagsbind, 21 i samtidige Privatbind. Dedikationerne har Digteren i 24 Tilfælde, sidste Gang i 1853 (*Nøkken*), skrevet paa Bagsiden af Omslaget. Denne Praksis synes at være forladt i hans senere Leveaar. Paa Forsiden af Omslaget har 17 Bøger Dedikation, 7 paa Forsatsen, 18 paa et indsat hvidt Blad mellem Forsats og Smudstitel, 32 paa Smudstitelbladet og 6 paa selve Titelbladet.

Men denne rige Samling rummer naturligvis ogsaa Særtilfælde, Afgivelser fra Normalen. Her findes et Værk af Andersen, forsynet med Digterens Autograf, men uden at man kan tale om nogen egentlig Dedikation. Dernæst et Eksemplar med Dedikation, som imidlertid ikke er skrevet af Digteren selv. Og endelig Dedikationseksemplarer, hvori der overhovedet intet Spor findes af nogen Dedikation.

Det første Tilfælde drejer sig om Nr. 116 i nedenstaaende Fortegnelse: *Aus Herz und Welt*. Lpz. 1860. Bogen, hvis Titel Forfatteren selv fandt »flau«⁴), indeholder Rejseskitser som *Et Besøg hos Charles Dickens, Ragaz, Skagen og Silkeborg* samt hans

nyeste Eventyr og Historier; med fremmed Haand er Smudstitelbladet forsynet med følgende Paaskrift: »*Souvenir de la Soirée / du 1er Sept^{re} 1860*«, hvorunder Autor har tilføjet: *H. C. Andersen*. Han opholdt sig paa dette Tidspunkt i Genève, og Dagbogen fortæller, at han 1. September var til Aftenselskab hos den fransk-schweiziske Digter Henri Blanvalet (1811–1870)⁵). Til Andersens Beroligelse – han var ikke stiv i det Franske – talte alle Gæsterne Tysk; han læste op for dem *Noget, Pen og Blækhuus*, »*Deilig*« og *Det er ganske vist*. Mon ikke en af de Tilstedeværende har medbragt *Aus Herz und Welt* og bedt den berømte Digter om at signere hans Eksemplar?

Nr. 15, et smukt og velbevaret Eksemplar af *Agnete og Havmanden* bærer foran paa Omslaget Tilskriften *Fra H. C. Andersen*. Skriften er Edvard Collins, og en senere Blyantsnotits oplyser, at Bogen stammer fra Mathilde Ørsted. Denne Bog tager man ikke uden Ærefrygt i Haanden. Den har tilhørt H. C. Andersens store, varmt forstaaende Ven HANS CHRISTIAN ØRSTED. Og den har sin egen Historie. Som bekendt fuldendte H. C. Andersen i Le Locle i Jurabjergene i September 1833 sit dramatiske Digt *Agnete og Havmanden*, der afslutter hans Ungdomsdigtning. Hjemme i København varetog Edvard Collin Trykningen og Udgivelsen, sørgede for, at Bogen blev smukt udstyret⁶) – ogsaa hvad Omslaget angaar er der tydeligt gjort Forsøg paa at præstere noget særpræget og elegant – og fik i Andersens Brev fra Le Locle 12. September 1833⁷) Besked om Fordelingen af de 12 Frieksemplarer. Ørsted opføres som Nr. 6 i Rækken.

Ørsted syntes ikke om *Agnete og Havmanden*. Han skrev 8. Marts 1834 et Brev herom til H. C. Andersen, hvori han hævdede, at de to havde en ganske forskellig æstetisk Religion. Efter den store Fysikers Anskuelse var Anvendelsen af uopløste Dissonanser i et Kunstværk – som Byron og Heine yndede det – i Strid med den aandelige Verdens Love. Brevet fik Betydning for Udformningen af H. C. Andersens Poetik. Han erkendte det

ved at optrykke det som Bilag i *Mit Livs Eventyr* og har i Selvbibliografiens Tekst indrømmet, at han som ældre maatte give Ørsted Ret⁸).

Endelig var der Dedikationseksemplarerne uden Dedikation. Et tarveligt Vælskbind, der paa Ryggen bærer Titlen: *H. C. Andersens Eventyr. 2*, indeholder følgende Tryk: *Nye Eventyr og Historier. Anden Række* (1861), *Nye Eventyr og Historier. Anden Række. Anden Samling* (1862), *Nye Eventyr og Historier. Anden Række. Fjerde Samling* (1866), *Nye Eventyr og Historier. Tredie Række. Anden Samling* (1872) samt *Dryaden. Et Eventyr fra Udstillingstiden i Paris 1867* (1868). Navnlig *Dryaden*, hvis Format er betydelig smallere end Eventyrhæfternes, gør en akavet Figur i Bindet, men Bogbinderen har aabenbart ikke været hæmmet af æstetiske Fornemmelser eller af Pietetshensyn. Det første Hæfte i Bindet er dediceret *Componisten, Professor Gade | ven-skabeligst | H. C. Andersen*, det sidste Eventyrhæfte *Vennen, Componisten | N. V. Gade | En af de Mægtige hos os | paa »Aandens Dannevirke« | en hjertelig Hilsen | fra | H. C. Andersen*. Paa *Dryaden* har Andersen skrevet: *Componisten, Professor | Gades | elsk-værdige Frue en | hjertelig, ærbødig Hilsen | fra | H. C. Andersen*. Men *Nye Eventyr og Historier. Anden Række. II* og *IV* er dog vel ogsaa Gaver fra Forfatteren? Ganske utvivlsomt. Her har Dedikationerne sikkert staaet paa Eventyrhæfternes Omslag, og da den brave Bogbinder puttede alle fem Smaahæfter i eet Bind, er han begyndt med at kassere de efter hans Skøn aldeles overflødige Omslag. Hvilken Vægt lagde han eller Familien Gade paa, at H. C. Andersen havde skrevet sin gode Vens og sit eget Navn paa de to af Omslagene? I andre Tilfælde, f. Eks. Nr. 65 i nedenstaaende Fortegnelse, ser vi, at det paa ingen Maade har generet den lokale Bogbinder, at hans haardhændede Beskæring gik ud over Bogens Dedikation. Ingen kunde jo for 80-90 Aar siden ane, hvilket Samlerobjekt et fejlfrit Dedikationseksemplar af en af H. C. Andersens Bøger med Tiden vilde blive.

Til Orientering skal her nu meddeles en kronologisk ordnet Fortegnelse over Dedikationseksemplarer i Laage-Petersens Samling, af praktiske Grunde forsynet med Numre, som der i det følgende kan henvises til.

1. Digte. 1830. Dedikation til J. F. Zinn.
- 2-6. Phantasier og Skizzer. 1831. 5 Eksemplarer. Ded. til R. Bay, A. Chamisso, Henriette Collin d. Æ., F. J. Hansen, Christian Voigt.
- 7-9. Vignetter til danske Digtere. 1832. 3 Eksemplarer. Ded. til C. J. Boye, J. L. Heiberg, B. S. Ingemann.
- 10-11. Aarets tolv Maaneder, tegnede med Blæk og Pen. 1833. 2 Eksemplarer. Ded. til B. S. Ingemann, J. S. Møsting.
12. Samlede Digte. 1833. Ded. til Dorothea Hermine Charlotte v. Rosen.
- 13-15. Agnete og Havmanden. 1834. 3 Eksemplarer. Ded. til Henrik Hertz, H. Zeise, [H. C. Ørsted].
16. Sangene i Festen paa Kenilworth. 1836. Ded. til C. E. F. Weyse.
- 17-18. Tre Digtninger. 1838. 2 Eksemplarer. Ded. til B. S. Ingemann, [Julius Reuscher].
- 19-20. Eventyr fortalte for Børn. Ny Samling. Andet Hefte. 1839. 2 Eksemplarer. Ded. til Anna Nielsen, C. N. Rosenkilde.
- 21-22. Sørge-Cantate over Høiselig Kong Frederik den Sjette. Sat i Musik af J. P. E. Hartmann. 1840. 2 Eksemplarer. Ded. til J. G. Adler, Henriette Collin d. Æ.
- 23-25. Mulatten. Originalt romantisk Drama i fem Akter. 1840. 3 Eksemplarer. Ded. til J. Barck, Amalie Berner, Wilhelm Holst.
26. En Digtters Bazar. 1842. Ded. til Ludwig Ross.
27. Nye Eventyr. 1844. Ded. til B. S. Ingemann.
- 28-30. Nye Eventyr. Anden Samling. 1845. 3 Eksemplarer. Ded. til Julius Gerson, Julius Reuscher, H. Zeise.
31. Billedbog uden Billeder. Anden forøgede Udgave. 1845. Ded. til Julius Reuscher.
- 32-33. Lykkens Blomst. Eventyr-Comedie i to Acter. 1845. 2 Eksemplarer. Ded. til Henrik Hertz, B. S. Ingemann.
- 34-37. Nye Eventyr. Tredie Samling. 1845. 4 Eksemplarer. Ded. til B. S. Ingemann, Julius Reuscher, C. N. Rosenkilde, H. Zeise.
- 38-40. Digte, gamle og nye. 1847. 3 Eksemplarer. Ded. til Frederikke Cold, J. G. v. Levetzau, H. Zeise.
- 41-44. Nye Eventyr. Andet Bind. Første Samling. 1847. 4 Eksemplarer. Ded. til Julius Gerson, J. G. v. Levetzau, Edmund Lobedanz, H. Zeise.
- 45-46. Nye Eventyr. Andet Bind. Anden Samling. 1848. 2 Eksemplarer. Ded. til Julius Gerson, B. S. Ingemann.
47. Brylluppet ved Como-Søen. Opera i tre Acter. 1849. Ded. til Henrik Hertz.
48. Meer end Perler og Guld. Eventyr-Comedie i fire Acter. 1849. Ded. til Henrik Hertz.
- 49-50. Ole Lukøie. Eventyr-Comedie i tre Acter. 1850. 2 Eksemplarer. Ded. til Henrik Hertz, H. C. Lumbye.
- 51-52. I Sverrig. 1851. 2 Eksemplarer. Ded. til Emilie Forchhammer, Amalia Holst.
- 53-54. Hyldemoer. Phantasiespil i een Act. 1851. 2 Eksemplarer. Ded. til C. Hauch, B. S. Ingemann.
- 55-56. Historier. 1852. 2 Eksemplarer. Ded. til Ida Fenger, B. S. Ingemann.
57. Nøkken. Opera i een Act. 1853. Ded. til F. L. Høedt.
58. Dramatiske Arbejder. Første Samling. (Samlede Skrifter. Ellefte Bind). 1854. Ded. til Signe Læssøe.

59. Mit Livs Eventyr. 1855. Ded. til Edvard Collin.
60. Nye Eventyr og Historier. 2. Opl. 1858. Ded. til Julie Winther.
61. Nye Eventyr og Historier. 3. Opl. 1859. Ded. til Lauritz Torgius.
- 62-63. Nye Eventyr og Historier. Anden Samling. 1858. 2 Eksemplarer. Ded. til Anna Bjerring, Sophie Wahl.
- 64-65. Nye Eventyr og Historier. Tredie Samling. 1859. 2 Eksemplarer. Ded. til Harald Christensen, Anna Hansen.
- 66-68. Mit Livs Eventyr. Anden Udgave. 1859. 3 Eksemplarer. Ded. til August Bruun, Anna Buch, Jules Jürgensen.
- 69-72. Nye Eventyr og Historier. Fjerde Samling. 1860. 4 Eksemplarer. Ded. til Mathilde Christensen, C. Diørup, Amalia Holst, Julie Uldall.
- 73-74. Nye Eventyr og Historier. Anden Række. 1861. 2 Eksemplarer. Ded. til Niels W. Gade, Georg E. Hansen.
- 75-77. Nye Eventyr og Historier. Anden Række. Anden Samling. 1862. 3 Eksemplarer. Ded. til Anna Bjerring, [Niels W. Gade], Lucie Scavenius.
- 78-79. I Spanien. 1863. 2 Eksemplarer. Ded. til Jonas Collin d. Y., J. Kornerup.
80. Han er ikke født, originalt Lystspil i to Acter. 1864. Ded. til Emanuel Hansen.
81. Da Spanierne var her. Originalt romantisk Lystspil i tre Acter. 1865. Ded. til Edvard Collin.
82. Nye Eventyr og Historier. Anden Række. Tredie Samling. 1865. Ded. til C. C. Holstein-Holsteinborg.
83. De to Baronesser. Original Roman i tre Dele. Andet Oplag. 1866. Ded. til D. Soldi.
84. Improvisatoren. Original Roman i to Dele. Tredie Oplag. 1866. Ded. til Asger Hammerich.
- 85-90. Nye Eventyr og Historier. Anden Række. Fjerde Samling. 1866. 6 Eksemplarer. Ded. til Mariane og Anna Bjerring, [Niels W. Gade], F. L. Høedt, J. F. Rasmussen, Lucie Scavenius, Harald Scharff.
91. Femten Eventyr og Historier. Ny Udgave. Med Illustrationer af Lorenz Frølich. 1867. Ded. til L. N. Marcus.
92. Kjendte og glemte Digte (1823-1867). 1867. Ded. til Axelline Lund.
93. Nye Eventyr og Historier. Første Deel. (Samlede Skrifter. Fem og Tyvende Bind). 1868. Ded. til Henriette Melchior.
- 94-98. Dryaden. Et Eventyr fra Udstillingstiden i Paris 1867. 1868. 5 Eksemplarer. Ded. til Edvard Collin, Mathilde Gade, Henrik Hertz, H. P. Holst, Moses Melchior.
99. Lykke-Peer. 1870. Ded. til Harald Scharff.
100. Nye Eventyr og Historier. Med Illustrationer efter Originaltegninger af Lorenz Frølich. Første Bind. 1870. Ded. til Sophie Melchior.
101. Nye Eventyr og Historier. Med Illustrationer efter Originaltegninger af Lorenz Frølich. Andet Bind. 1871. Ded. til »Boghandler Dahls yngste Datter«, Christiania.
- 102-03. Nye Eventyr og Historier. Tredie Række. Anden Samling. 1872. 2 Eksemplarer. Ded. til Niels W. Gade, Mimi Holstein-Holsteinborg.
104. Eventyr og Historier. Med Illustrationer efter Originaltegninger af V. Pedersen. Første-Andet Bind. 4. Oplag. 1873. Ded. til H. P. Holst.
105. Historien om en Moder i femten Sprog. 1875. Ded. til Jonas Collin d. Y.
-
106. 100 Romanzer af danske Digtere. Samlede og udgivne af Christian Winther. 1836. Ded. fra H. C. Andersen til Emil Hornemann.
107. Fortællinger og Vers for Større og Mindre. Udg. af Gotfred Rode. [1858]. Ded. fra H. C. Andersen til Otto Scavenius.
-

108. Märchen für Kinder, Vignetten von G. Osterwald. Braunschweig. 1839. Ded. til Amalia Rieffel.
109. Das Märchen meines Lebens ohne Dichtung. (Gesammelte Werke. I-II). Lpz. 1847. Ded. til Charles Beckwith-Lohmeyer.
110. Reiseschatten von einem Ausfluge nach den Harz, der sächsischen Schweiz im Sommer 1831. (Gesammelte Werke. XVII). Lpz. 1847. Ded. til Siegwald Dahl.
111. Der Improvisator. Roman. Erster Theil. Zweite, von Verfasser durchgesehene Auflage. Lpz. 1848. Ded. til Christian v. d. Recke.
112. Ausgewählte Werke. Bd. 1-2. Lpz. 1849. Ded. til Edvard Collin.
113. Bilderbuch ohne Bilder. Lpz. [1849]. Ded. til Clara Classen.
114. In Schweden. (Gesammelte Werke XXXVI-XXXVII). Lpz. 1851. Ded. til Friederike Serre.
115. Historien. (Eine Weihnachtsgabe). Lpz. 1853. Ded. til Friherre v. Blücher.
116. Aus Herz und Welt. Lpz. 1860. Ded.: Souvenir de la Soirée du 1er Sept.re 1860.
117. Neue Märchen und Geschichten. Berlin 1862. Ded. til Wilhelm v. Kaulbach.
118. Die Dryade. Autoriserte Ausgabe. Lpz. [1868]. Ded. til Edvard Collin.
119. Hoe Hans Christiaan Andersen zijn Leven vertelt. I-II. Leeuwarden. 1858. Ded. til Edvard Collin.
120. The Two Baronesses. A romance. Vol. 1.2. London. 1849. Ded. til Charles Beckwith-Lohmeyer.
121. The Story of my Life. Now first translated into English. Author's Ed. New York. [1871]. Ded. til Otto Scavenius.
122. Contes danois. Traduits pour la première fois par MM Ernest Grégoire & Louis Moland. Illustr. d'après les dessins de Yan'Dargent. Paris [1873]. Ded. til Edvard Collin.

2

H. C. Andersen var glad for at forære sine Værker bort, og han har gjort det i stor Udstrækning. Der vil sikkert til Stadighed dukke Bøger op paa Auktionsbordet eller hos Antikvarboghandleren, som han har prydet med sit Navn og et Par venlige Ord. Samlere kan ogsaa i Fremtiden regne med at kunne gøre adskillige fornøjelige Kup.

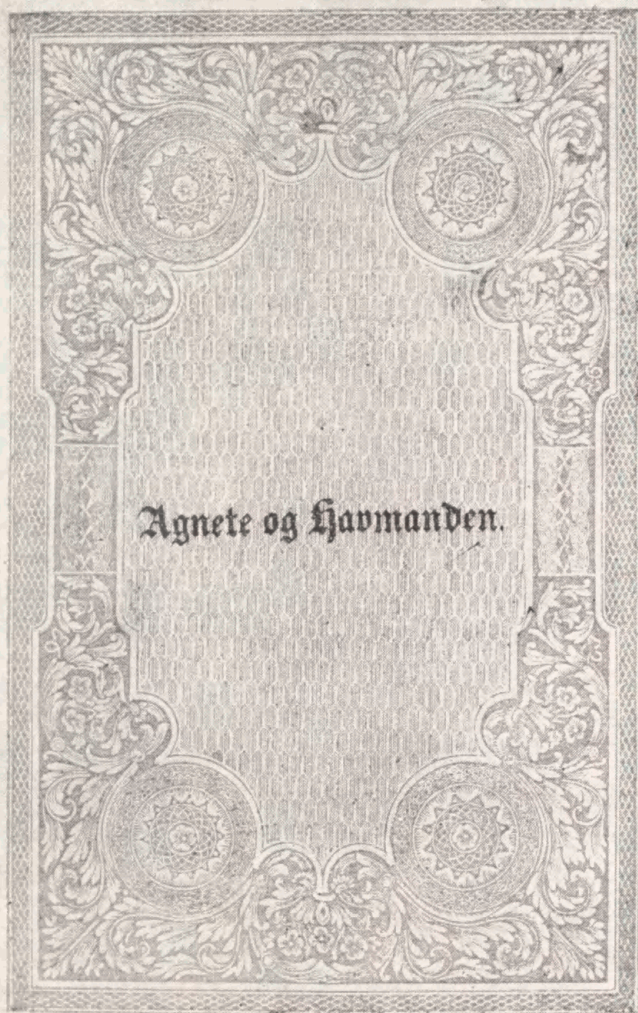
For det første fik han med Aarene endda et rigeligt Antal Frieksemplarer af sin danske Forlægger Reitzel, selv om Tallet kunde variere noget. Breve og Dagbøger kan fortælle et og andet herom. Oprindeligt synes 12 Frieksemplarer at have været Taksten. Vi ser, at Andersen instruerer Edvard Collin om paa hans Vegne at forlange 12 Eksemplarer af *Agnete og Havmanden*⁹⁾; han selv var jo udenlands under Bogens Trykning. Forhandlingerne med Reitzel om Udgivelsen af denne Bog glippede imidlertid; Collin maatte udsende den paa Forfatterens Forlag, saa

Digteren har altsaa haft Gaveeksemplarer i Behold, da han i August 1834 vendte hjem fra sin Italiensrejse (se Nr. 13 og 14). 20. Juni 1837 skriver han ved Afrejsen til Sverrig til E. Collin i Anledning af 2. Oplag af *Improvvisatoren*: »Fra Reitzel faaer De en 12 Improvisatorer«; der gives Besked om at lade et Mæcenat-Eksemplar indbinde til Finansministeren, Grev A. W. Moltke, fordele fire hæftede Eksemplarer (»Giv Deres Broder Theodor, eet Exemplar og siig jeg skal skrive hans Navn deri, naar jeg kommer tilbage. Han er den eneste af Familien, som ingen Improvisator fik ved første Oplag«) og gemme Resten, til Andersen kom hjem¹⁰).

Medens Digteren betinger sig 20 Frieksemplarer af den første danske illustrerede Udgave af Eventyrene¹¹), – den udkom 1849 med Vilhelm Pedersens Tegninger – og han i et Brev til samme Ven fra Glorup 18. September 1848 i Anledning af *De to Baronesser* skriver (uden nærmere Talangivelse): »De sædvanlige Fri-Exemplarer jeg altid faaer, maae jeg ogsaa have«¹²), ved vi fra Almanakken 4. April 1847, at han (af *Nye Eventyr. Andet Bind. Første Samling*) har »Faaet ialt 29 Exemplarer af Reitzel, foræret dem bort«. I 1860erne er Antallet gennemgaaende 50 Frieksemplarer pr. Eventyrhæfte (se f. Eks. Dagbogen 1. Marts 1861, 23. November 1861, 7. December 1866). Han har straks travlt med at faa Hovedparten ekspederet; 5. December 1868 sender han 30 Frieksemplarer ud af *Dryaden*. Mærkeligt nok synes han, i al Fald at dømme efter Dagbogsoptegnelserne for 1.–2. Marts 1861, selv at have skullet sørge for Eksemplarer til Pressen indenfor de 50, der stod til hans Raadighed.

Der var ogsaa Forlæggere i Udlandet, som huskede at sende ham de udkomne Oversættelser; Bøgerne var jo tit hans eneste Form for Honorar. Kittler i Hamburg sendte i November 1845 tre smukt indbundne Eksemplarer af sin Udgave af Eventyrene¹³); Mrs. Mary Howitt rykkede 1847 ud med 1 – eet – Eksemplar af *The True Story of My Life*. Mere gavmilde var Danskeren Carl B. Lorck og hans Efterfølgere i Leipzig. Selve Forlagskon-

fra H. C. Andersen.

1. Omslag til »Agnete og Havmanden» 1834 med Dedikation.

trakten af 19. Februar 1846 om *Sämtliche Werke* hjemler i § 5 Forfatteren Ret til at »erholde 10 Friexemplarer¹⁴⁾. Den tyske Oversættelse af *Hyldemoer* honoreredes uventet med 12 Eksemplarer¹⁵⁾. 23. December 1868 kom der fra Leipzig 10 Eksemplarer af Oversættelsen af *Dryaden*. Ogsaa Hurd & Houghton i New York sendte 10 Eksemplarer af den amerikanske *Hans Christian Andersens Works*¹⁶⁾.

Adskillige Oversættelser af sine Skrifter maatte Digteren dog selv købe paa sine mange Rejser. Det morede ham at gaa ind i en Boghandel i Udlandet, finde sine Eventyr, *Billedbog uden Billeder* eller Romanerne paa Disken og saa forbavse og imponere Boghandleren ved at røbe, at denne stod Ansigt til Ansigt med Forfatteren selv. Disse Køb gjaldt dels hans egen lille Bogsamling, dels udenlandske Beundrere eller danske Venner. Mellem disse vidste han, at Edvard Collin, der ejede et fremragende Bibliotek, var en særlig passioneret Samler af Anderseniana, og han hjembragte derfor adskilligt til ham; blandt de »udenlandske« Dedikationseksemplarer hos Laage-Petersen har saaledes to tyske, et hollandsk og et fransk: Nr. 112, 118, 119 og 122 tilhørt Collin. Lad os se paa Nr. 119: *Hoe Hans Christiaan Andersen zijn Leven vertelt. I-II. Leeuwarden 1858* (Fig. 2). Om denne Bog fortæller et Par Breve fra Andersens Ophold i Amsterdam 1866. 11. Februar skrev han til Edvard Collin: »i en hollandsk Bog: H. C. Andersen zijn Leven vertelt, sees et Billed der viser hvorledes jeg dandser for Madam Schall; hun er aftegnet som en stor stadselig slank Dame, jeg en lille fin Dreng¹⁷⁾. Bogsamleren er straks interesseret: »Den hollandske Bog: H. C. A. zijn leven vertelt m. Kobb. vilde jeg nok have; den hører dog til Anderseniana. Naar De siger det til Hr. Brandt (∴ Grosserer Andreas Ludvig Brandt i Amsterdam) skaffer han den vel nok. Maaskee De kan opspore meer af den Slags¹⁸⁾. Andersen svarer 20. Februar Fru Henriette Collin, at de hollandske Holberg-Oversættelser, som hendes Mand ønsker, kan han ikke skaffe, derimod *Hoe H. C. Andersen zijn Leven vertelt*, der er ganske ny; »der

HOE
HANS CHRISTIAAN ANDERSEN
ZIJN LEVEN VERTELT.

EERSTE DEEL.

Met Portret.

Bladz 24.

LEEWARDEN,
G. T. N. SURINGAR.
1858.

2. Titelbladet til den hollandske Udgave af »Mit Livs Eventyr« med en Vignet, der viser H. C. Andersen danse for Madam Schall.

er mit Portræt i og to Billeder, eet hvor jeg dandser for Madam Schall og eet hvor jeg sidder i Dickens Stue, omringet af hans Børn, han og Konen staae lidt tilbage¹⁹). Han har altsaa allerede købt Bogen, som Collin samme Aar fik i Fødselsdagsgave 2. November. Selve Titelbladet er smykket med den omtalte Vignet, hvor H. C. Andersen danser for Mad. Schall; paa Omslaget har han skrevet: »*Min Ven Etatsraad Collin | bragt paa Fødselsdagen | 1866. Bogen udkom tilfældig i Vinter under | mit Ophold i Amsterdam. | H. C. Andersen.*« Heri havde han ikke Ret. Bogen udkom 1858, ikke 1866.

Selvfølgelig har han ogsaa maattet købe adskillige Eksemplarer af sine danske Bøger; Frieksemplarerne slog ikke til. Herover klager han allerede i et Brev til Henriette Hanck 25. November 1837 i Anledning af *Kun en Spillemand*²⁰). Han var aldrig karrig med at betænke selv Beundrere, som han personlig kendte meget lidt til, med en Bog. Og naar han skulde paa Rejser, sørgede han altid for at have nogle af sine Skrifter med i Kufferten, saa at han var forberedt paa alle Eventualiteter. Eksempler fra vor Samling er Nr. 3, 65, 68, 83 og 84. Nr. 3 har han benyttet som Introduktion hos Peter Schlemihl's Digter Adelbert v. Chamisso; Nr. 83 og 84 – nye Oplag fra 1866 af *De to Baronesser* og *Improvisatoren* – er under Verdensudstillingen 1867 i Paris foræret til Oversætteren af hans Eventyr, D. Soldi (Dedikationen staar paa Omslaget; paa Bagsiden af dette har Forfatteren Louis Levy skrevet: »Tilfældig funden i en af Seinekajens Bogkasser 1906 af Louis Levy; købt for en Sou«) og til Komponisten Asger Hammerich, der netop var ved at bryde sig en Bane i den store Verden. Fornøjeligst er dog Nr. 65, selv om Bogbinderen har maltrakteret Bogen ved hensynsløs Beskæring og givet den et tarveligt Bind med rød Shirtingsryg. Det drejer sig om *Nye Eventyr og Historier. Tredie Samling* (1859); paa Smudstitelbladet findes følgende Dedikation: »*Min lille Veninde i Herning | Anna Hansen | en Bouquet Historier fra [min] | Have til Tak for Blomsterne | jeg fik fra hendes Forældres. | H. C. Ander[sen] | Herning 4 Jul[i 1859]*«.

Under sin store Jyllandsrejse denne Sommer var Digteren kommet kørende fra Silkeborg 4. Juli til Herning. Dagbogen fortæller: »Værelse var af Postmesteren bestilt for mig, det var det bedste i Huset, nyt og ud til en lille Have og Keglebane, lige overfor Vertshuset boer Postmesteren med hvide Roser op ad Væggen og rundt om Kongens Navn. Spiist en god Beufsteeg og drukket en meget god rød Viin. Postmester Hansens Smaabørn talte jeg med; jeg spurgte den lille Anna om hun havde Bøger og hun svarede Andersens Eventyr, siden da jeg kom til Faderen og den Lille vidste hvem jeg var bragte hun mig en Bouquet Blomster og jeg gav hende til Gjengjeld, mine sidste Eventyr«.

Scenen er nydelig, og den er meget karakteristisk for H. C. Andersen.

3

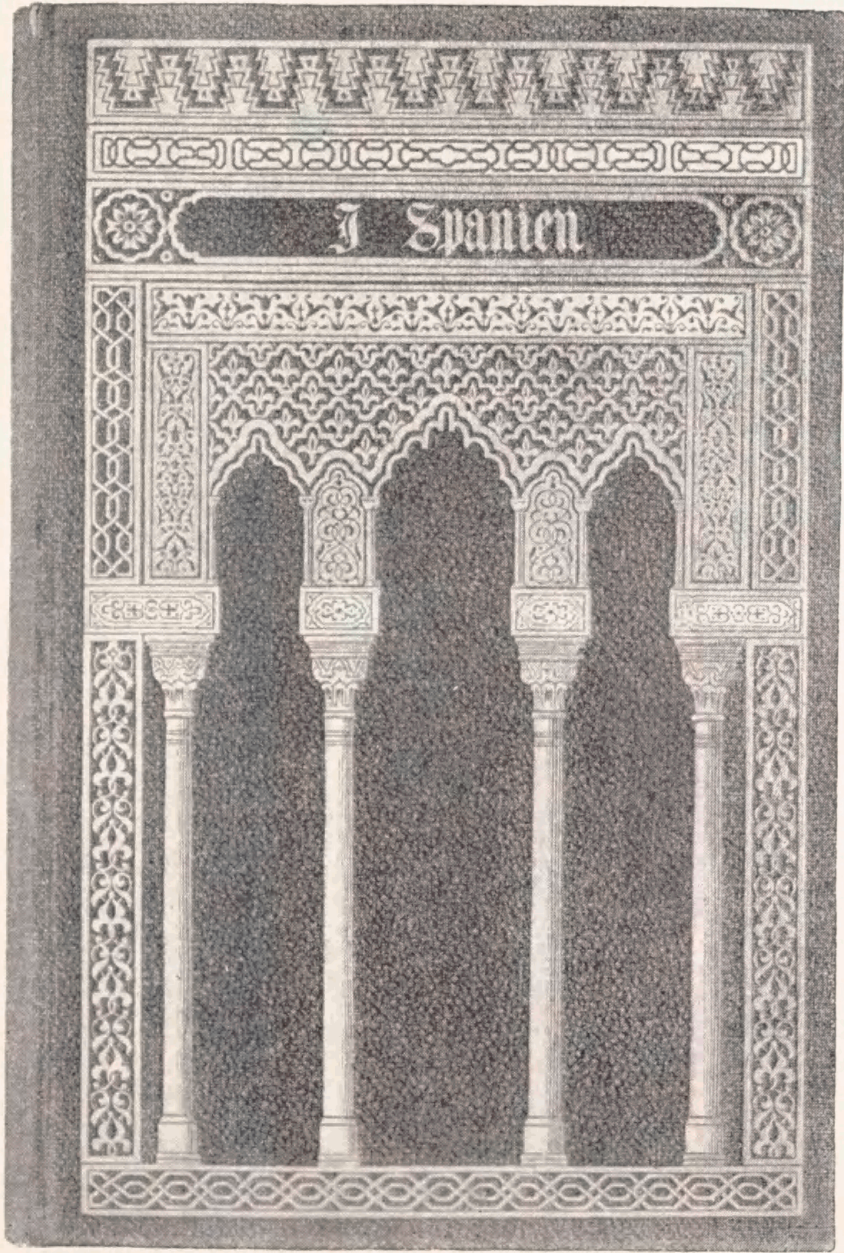
Samlingens ældste Stykke er dateret 30. October 1830. Det er *Digte* (1830), den tredje Bog, Andersen fik ud under sit eget Navn, og den er foræret til Agent Johann Friederich Zinn (1779–1838), en af Hovedstadens Handelsmatadorer og J. P. E. Hartmanns Svigerfar. Andersen bevarede den venskabelige Forbindelse med Huset, var en flittig Gæst i Hjemmet i Toldbodgade i Fru Zinns Tid (hun døde 1857) og hos Sønnen, Grosserer Ludvig Zinn (1808–1868). Den beskedne unge Poet har paa Bagsiden af det graabrune Omslag foruden Datoen skrevet følgende Linier:

Hvis Himlen vil – en anden Gang,
Saa skal De faae en bedre Sang.
med inderlig Hengivenhed | fra | Forfatteren.

Det yngste Dedikationseksemplar har Paaskriften *Min kjære trofaste Ven Jonas Collin | paa Festdagen den 8 April 1875 | H. C. Andersen*. Det er en Fødselsdagsgave til hans gamle Velgørers Barnebarn og Navne, Zoologen Jonas Collin d. Y. (1840–1905), der denne Dag fyldte 35, og som fik *Historien om en Moder*

i femten Sprog. Udgivne af Jean Pio og Vilh. Thomsen (1875), udkommet 6 Dage tidligere paa H. C. Andersens 70-Aars Dag. Mellem disse to Yderpunkter ser vi omtrent hele hans Digterliv passere Revu, naar vi aabner Bind efter Bind af Samlingens skønt konserverede Eksemplarer. Navn efter Navn paa Modtagerne er knyttet til hans Livs Historie.

Først kommer VENNERNE FRA DE SVÆRE UNGDOMSAAR, og i Centrum staar naturligvis Familien Collin. Slægtens Overhoved, H. C. Andersens virksomste Beskytter, den gamle Gehejmekonferensraad Jonas Collin er ikke repræsenteret, men derimod hans Hustru, Fru Henriette Collin d. Æ., f. Hornemann (1772-1845) (Nr. 4 og 22). Hun har »med sønlig Taknemlighed« faaet *Phantasier og Skizzer* (1831) og 1840 *Sørge-Cantate over Høiselig Kong Frederik den Sjette*. En Hovedplads mellem Modtagerne af de Andersenske Boggaver indtager hendes næstældste Søn Etatsraad Edvard Collin (1808-1886) (Nr. 59, 81, 94, 112, 118, 119, 122). Han var ikke blot Digterens nærmeste Ven, hans ufortrødne Hjælper og Raadgiver, men – som tidligere omtalt – stor Samler af Bøger og Manuskripter. Nævnt er det allerede, at fire af de udenlandske Andersen-Udgaver stammer fra hans velforsynede Bibliotek. Af de resterende tre danske er den interessanteste og anseligste Originaludgaven af *Mit Livs Eventyr* (1855). Bogen udkom 6. Juli 1855, medens Forfatteren var paa Rejse i Tyskland; Jonas Collins Svigersøn, Justitiarius i Kriminal- og Politiretten, daværende Etatsraad Adolph Drewsen besørgede Distributionen af Frieksemplarerne²¹). Dedikationen maa Andersen saa have tilføjet efter sin Hjemkomst; den er skrevet paa et indsat Blad og lyder: »Den trofaste, prøvede Ven | E. Collin | fra hans kjærligt hengivende | taknemlige | H. C. Andersen«. Dette Eksempel har Edvard Collin benyttet, da han skrev sin Bog *H. C. Andersen og det Collinske Huus* (1882). Med Blyant har han foretaget forskellige Smaarettelser og Tilføjelser og har understreget Passager, som han fik Brug for at fremhæve eller gen-drive i sin egen Fremstilling.

3. Forlagsbind til «I Spanien» 1863.

Edvard Collins Søn Jonas Collin d. Y. havde 1862–63 været med H. C. Andersen i Spanien, en Tur, der ikke var forløbet uden stormfulde Scener mellem Rejsefællerne. Digteren skildrede den i sin fremragende Rejsebog *I Spanien*, der udkom 9. November 1863. Fig. 3 gengives det meget sjældne komponerede Bind; paa Smudstitelbladet staar: »*Til | Jonas Collin | fra hans Ven og Rejsefælle | i Spanien og Africa, | H. C. Andersen*«. Den Laage-Petersenske Samlings andet Dedikationseksemplar af *I Spanien* (Nr. 79) skænkedes Arkitekturmaleren Jacob Kornerup, hvis livfulde Skildringer fra Spanien og praktiske Oplysninger om dette Land i høj Grad havde stimuleret Andersens Rejselyst. Han skrev derfor paa Smudstitelbladet: »*Hr. J. Kornerup | som opmuntrede mig til denne | skønne Reise, min Tak og Hilsen*«. Bogen har senere tilhørt Kornerups Søn, Forfatteren og Globetrotteren Ebbe Kornerup.

Men tilbage til det Collinske Hus. Til Kredsen hørte ogsaa gamle Fru Collins Svinger, Præsten og Digteren C. J. Boye (Nr. 7) og hendes Brodersøn, Lægen, Professor Emil Hornemann (Nr. 106), der tilsaa H. C. Andersen under hans sidste Sygdom. Blandt Husets Omgangsvener var Lægen og Politikeren C. E. Fenger; hans Hustru Ida, f. Plockross (1827–1882) fik *Historier* (1852) med følgende Tilskrift: »*Den elskværdige, | fortræffelige Fru Ida Fenger | bringer jeg her 7 smaa Planter | fra min Digterstue | hjerteligst | H. C. Andersen*«.

En gammel Bekendt fra Admiral Wulffs Hjem var Frøken Frederikke Cold (1787–1860). Paa Forsatsbladet af *Digte, gamle og nye* (1847) staar:

Naar ude jeg med Længsel hjemad tænker,
 Staaer De blandt dem som her mig Solskin skjænker.
Deres Dem trofast hengivne | – jeg tør vel nok sige Ven – |
 H. C. Andersen.

Til det ældste Kuld af Venner hørte ogsaa Fru Signe Læssøe (1781–1870) (Nr. 58) og Urfabrikant i Le Locle, Schweiz, Jules Jürgensen (1808–1877) (Nr. 68).

En stor Gruppe udgør, som ret og rimeligt er, Dedikations-eksemplarerne til DIGTERKOLLEGER, unge og gamle, smaa og store: C. J. Boye (Nr. 7), Chamisso (Nr. 3), Jul. Gerson (Nr. 28, 41, 45), F. J. Hansen (Nr. 5), C. Hauch (Nr. 53), J. L. Heiberg (Nr. 8), Henrik Hertz (Nr. 13, 32, 47, 48, 49, 96), H. P. Holst (Nr. 97, 104), B. S. Ingemann (Nr. 9, 10, 17, 27, 33, 34, 46, 54, 56), Edmund Lobedanz (Nr. 43). Hertil kommer Digterfruerne: Amalia Holst (Nr. 52, 71) og Julie Winther (Nr. 60).

Det er naturligt, at Ingemann er saa rigt repræsenteret; ingen af de ældre Digtere forstod H. C. Andersen saa godt eller fulgte hans Udvikling med saa varmt Venskab som netop han. Her er Boggaver lige fra *Vignetter til danske Digtere* (1832) og *Aarets tolv Maaneder* (1833) og ned til *Historier* (1852), deriblandt Skuespil som *Lykkens Blomst* (1845) og *Hyldemoer* (1851), *Tre Digtinger* (1838) med *Lykkens Kalosker* og endelig tre af de bedste Eventyrsamlinger. De fleste Dedikationer er dog ret stereotype; morsomst er nok den paa den berømte første Samling *Nye Eventyr* (1844), der indeholder *Engelen*, *Nattergalen*, *Kjærestefolkene* og *Den grimme Ælling*. Ingemann har aabenbart været tavs alt for længe, for Andersen skriver paa Smudstitelbladet: »fire smaae Børn kommer / fra deres Fader og beder / om han snart maa glædes / med Brev!« Eventyrene blev afsendt 10. November 1843 (Almanaken; som bekendt var Julelitteraturen i Reglen forsynet med Aarstal for det kommende Aar), og Ingemann svarede 19. November.

Mere karakteristiske er Dedikationerne til Henrik Hertz. Forholdet mellem ham og Andersen havde oprindeligt været slet; »Gjengangeren«s skaanselløse Anfald paa »Hellig-Andersen« saarede denne dybt. Men det rettede sig under deres Samvær 1833–34 i Rom og Neapel; Andersen gjorde sig megen Umage for at vinde Hertz, og denne viste ham en ikke ringe Venlighed. Resten af Livet kom de godt ud af det, selv om de saa paa hinanden med en Del Kritik, som de betroede deres Dagbøger. Andersen havde dog stor Respekt for Hertz' Kyndighed og sikre Smag.

Den første Bog, han har foræret Hertz, er utvivlsomt vor Nr. 13, *Agnete og Havmanden*. Hertz havde hørt ham læse denne Digtning op for Danske i Rom 6. December 1833; som tunghør havde han sat sig tæt ved Oplæseren for at opfatte hans Ord, og Andersen havde været særdeles genert, »føjte at jeg læste det slet, thi jeg tænkte alle Øieblikke, hvad mon han tænker«²²). De drøftede Stykket 8. Januar 1834, men Hertz undskyldte sig med, »at han ved at høre læse ikke kunde samle ret Agnete«. Ved sin Hjemkomst til København fik han nu Bogen forærende med følgende Dedikation bag paa Omslaget: »*Til Digteren Henrik Hertz / som et venskabeligt »God Dag! velkommen hjem! tak for sidst!« / fra / Forfatteren / Kjøb: October 1834*«.

16. Februar 1845 opførtes i. G. paa Det kgl. Teater Eventyrkomedien *Lykkens Blomst*. Det havde kostet Andersen næsten et Aars Kamp at faa Stykket frem, og det lykkedes kun, fordi gl. Collin i sin Egenskab af Direktør for Teatret havde støttet ham kraftigt, thi J. L. Heibergs Censur var skaanselløst afvisende. Andersen havde i den Anledning været »meget afficeret«, og han appellerer nu, da Stykket kommer i Trykken, til Heibergs æstetiske Meningsfælle Henrik Hertz, idet han samtidig hentyder til den barske Vinter i 1845. Paa Bagsiden af Omslaget (Fig. 4) – Bogen udkom 22. Februar – skriver han: »*Digteren H. Hertz / med sand Beundring og / Hengivenhed! / Det vil glæde mig at vide om / De finder at der dog er eet frisk / Blad ved denne Blomst – tænk / paa, det er en stræng Vinter! / venskabeligt / Forfatteren*«.

Ved Siden af de store Navne træffes ogsaa Smaapoeter som Studenterkammeraten F. J. Hansen (Nr. 5) eller Julius Gerson (Nr. 28, 41, 45) – han kopierede efter fattig Evne H. C. Andersen og var konstant misundelig paa ham. Hvor elskværdig vor Digter kunde vise sig overfor en ung Kollega, vidner Nr. 43 om, der har tilhørt Slesvigeren, den tysk-danske Forfatter Edmund Lobedanz. Han havde som ung studeret ved Kiels Universitet, og Andersen havde allerede 1844 været opmærksom paa ham i

Signeren H. Hertz

med fuld Beundring og
Gangisansed!

Det vil glæde mig at vide om
de finder at den dag er end først
blev med denne blomst — tank
gaa, det er en fornuftig Brinter!

medfølelse

Løst

Anledning af et tysk Mindedigt over Thorvaldsen. Lobedanz havde haft en Beskytter og Ven i Grev Conrad Rantzau-Breitenburg, som ogsaa tog sig af H. C. Andersen, og han var selv en varm Beundrer af Eventyrdigteren. I Foraaret 1847 var han første Gang i København, hvor han senere fik sit Hjem, og hvor han døde 21. Oktober 1882; han havde ved Trearskrigens Udbrud klart valgt Danmark. H. C. Andersens Almanak har 24. April 1847: »Besøg af Lobedanz«. Denne fortæller selv om Besøget i *Nogle Erindringer om H. C. Andersen*, trykt i *Nutiden* Nr. 70, 20. Januar 1878:

»Mødet imellem os havde en saa hjertelig Karakter, som om vi havde kjendt hinanden i Aarevis. Han forærede mig strax et fornylig udkommet lille Hefte med fire Eventyr, deriblandt det nydelige om »lille Tuk« . . . Naturligvis opbevarer jeg stadig det lille Hefte som en nu dobbelt værdifuld og kjær Erindring om den Afdøde. Med den ham egne overstrømmende Velvilje og med hvad man maaske kunde kalde en Anerkjendelses-Berusing, som hører til de største Sjeldenheder i Norden, skrev han en Dedikation med mit og sit Navn, som jeg endnu den Dag idag ikke kan læse uden at rødme, og som jeg følgelig heller ikke kan meddele«. Det hele er dog ikke saa slemt, som man kunde tro. I et Eksempplar med brunt Omslag af *Nye Eventyr. Andet Bind. Første Samling* (1847), som var udkommet 6. April, staar der bag paa Omslaget: »*Hertugdømmernes | elskværdige Digter | Edmund Lobedanz | med hjertelig Hengivenhed | fra | H. C. Andersen | ved vort første Møde, | Kjøbenhavn 25. April 1847*«.

Efter Digterne maa OVERSÆTTERNE nævnes. Her er Sprog-læreren Charles Beckwith-Lohmeyer, der gav Andersen Timer i Engelsk og oversatte flere af hans Skrifter (Nr. 109, 120); den til Paris udvandrede D. Soldi (Nr. 83); den berlinske Litterat Julius Reuscher (Nr. 18, 29, 31, 35) og især den unge holstenske Poet Heinrich Zeise fra Altona (Nr. 14, 30, 37, 40, 44). Ham satte Andersen særlig Pris paa, hvad der ogsaa mærkes paa de varmt følte Dedikationer.

MALERNE er foruden J. Kornerup to udenlandske Venner: Nordmanden Siegwald Dahl fra Dresden (Nr. 110) og den berømte Tysker Kaulbach (Nr. 117), hvis Illustration til Eventyret *Engelen* Andersen mødte overalt paa sine Rejser i Europa. Blandt KOMPONISTER OG MUSIKERE er Gade og Asger Hammerich allerede omtalt, Lumbye vil blive det senere. *Phantasier og Skizzer* (1831) er med et Par smigrende Linier sendt til den smægtende Sangkomponist Rudolph Bay (Nr. 2):

Med venligt Sind jeg mine Blomster bringer,
Ved Deres Kunst kan Blomsten først faa Vinger.

Ogsaa den flensborgske Pianistinde Amalia Rieffel (1820–1877) faar et dansk Vers – i en tysk Oversættelse af Eventyrene (Nr. 108). Til Mesteren C. E. F. Weyse sendes *Sangene i Festen paa Kemilworth* (1836), hans egen Opera, med »*inderlig Hengivenhed fra Forfatteren*» (Nr. 16).

Med H. C. Andersens store Teaterinteresse og hans personlige Venskab med en Række af Scenens Børn i Erindring er det ikke mærkeligt, at ogsaa SKUESPILLERNE er fyldigt repræsenterede lige fra de største Navne som Anna Nielsen (Nr. 19) og C. N. Rosenkilde (Nr. 20 og 36; sidstnævnte, *Nye Eventyr. Tredie Samling* (1845), med Paaskrift: »*Vor rigt begavede | Kunstner Rosenkilde | hvis Tilfredshed med disse | mine | NYE EVENTYR | vil glæde og styrke mig, | sender jeg her denne lille Bog | venskabeligst | Forfatteren*» og ned til en lille Dreng (Nr. 61), som havde ageret Ole Lukøie paa Casino i Eventyrkomedien af samme Navn.

Bag paa et indsat Dedikationsblad i et Eksemplar af *Nye Eventyr og Historier. Anden Række. Fjerde Samling* (1866) med Paaskrift til »*Min rigtbegavede Ven | Professor L. Høedt | en venlig, hjertelig Hilsen | fra | H. C. Andersen*» har en senere Ejer, der forholder sig til Andersen omtrent som Jørgen Hattemager til Kong Salomon, ikke ganske passende forsøgt sig: »*Min rigtbegavede Veninde | Emailleur Birgitte Erichsen | med venlig, hjertelig*

Hilsen | fra | Louis Levy«. Som et Minde om H. C. Andersens største Teatersejr *Mulatten* med Wilhelm Holst i Titelrollen bærer et Eksemplar (Nr. 25) af dette romantiske Drama paa et særskilt Blad denne Dedikation: »*Min inderlig kjære Ven | »Horatio« Holst | med broderlig Tak | og Hengivenhed | Forfatteren*«.

H. C. Andersen havde i Foraaret 1864 (27. April) haft Premiére paa et lille Lystspil »*Han er ikke født*«, der opførtes 6 Gange indtil 23. Maj, altsaa Sæsonen ud. Hovedrollen spilledes af Michael Wiehe; 30. Maj stod han for sidste Gang paa Det kgl. Teaters Scene, og allerede 31. Oktober døde han af Sukkersyge. Andersen var dybt grebet af dette smertelige Tab for dansk Kultur. Og med Wiehes Bortgang forsvandt Haabet om igen at se Lystspillet opført. Forgæves spejdede han efter en Afløser for den store Kunstner. En Dag syntes det at skulle lysne. Der staa i Dagbogen 28. April 1865: »Besøg af Scharff og den unge Hansen, som Høedt venter vil blive en ny Michael Wiehe«. Scharff var Balletdanseren Harald Scharff, som Andersen i en Aarrække gjorde stor Stads af; Laage-Petersen-Samlingen ejer to Dedikationseksemplarer til ham (Nr. 90 og 99). Hansen hed Emanuel til Fornavn og var Elev ved Teatret. Godt en Uge senere, Lørdag 6. Maj, træffer vi ham igen i Dagbogen: »Idag besøgte mig den unge Hansen (Wiehes Efterfølger), jeg forærede ham: »*Han er ikke født*«. Han synes at ville slutte sig til mig«. Dedikationen vidner om Digterens højtspændte Forventninger (Fig. 5): »*Kjære Hr. Hansen! | Gid at jeg snart maa sige, at De | »er født*« til at mildne os Tabet | af M. Wiehe. | Ingen vil glæde sig | mere end Deres hengivne | H. C. Andersen«. Intet Under, at den unge Mand var overvældet. Endnu som gammel mindedes han den Festdag, da han første Gang uden Ledsager besøgte Digteren i hans hyggelige Lejlighed²³). Men Sæbeboblen brast paa Oehlenschlägers Fødselsdag 14. November, da *Hakon Jarl* opførtes med Emanuel Hansen som Grib, en af Wiehes bedste Roller: »Emanuel Hansen, Høedts Opfindelse, deputerede, *han var ikke noget*.

Gjøre for Gæstebær!
Gød at jeg snart maa sige, at I
er fødte i vil at uildens og tabet
af M. Hansen.

Han er ikke født,

Jeg er vel glæde sig
nær ved disse færdige
originalt Dystispil i to Acter.

H. C. Andersen

21

H. C. Andersen.

Kjøbenhavn.

C. A. Reitzels Forlag.

1864.

Jeg har imidlertid Interesse for ham«. Og den bevarede H. C. Andersen. Han traf Emanuel Hansen i Vekselmægler Martin R. Henriques' Hjem og syntes fortsat godt om ham. Paa Teatret blev Hansen til Udgangen af Sæsonen 1871. Saa forlod han Landet og gik i Store nordiske Telegrafskabs Tjeneste. Han gjorde senere sin Lykke i Rusland, blev Statsraad, indlagde sig Fortjeneste som Oversætter af nordisk Litteratur, bl. a. H. C. Andersen, til Russisk. Efter Revolutionen vendte han tilbage til Fædrelandet og døde 1930. Endnu paa sine gamle Dage mindedes han med Taknemlighed det Venskab, som den store Digter havde vist ham.

Er Tonen fortrolig og hjertelig overfor unge Kunstnere, saa er til Gengæld alle Formaliteter iagttaget overfor høje Autoriteter som Gehejmestatsminister Møsting (Nr. 11) og Teaterchefen, Overhofmarskal J. G. v. Levetzau (Nr. 39, 42). Knap saa højtidelige er Tilskrifterne til almindelige Direktører for Det kgl. Teater som J. G. Adler (Nr. 21) og Harald Christensen (Nr. 64). Med Christensen bevarede H. C. Andersen venskabelig Forbindelse ogsaa efter hans Fald og Forvisning til Hobro som Byfoged dér; han besøgte ham 1865 fra Frijsenborg, og 1859, samme Aar da Familien var flyttet til Jylland, betænkte han den lille Datter Mathilde, der senere selv optraadte som Forfatterinde (under Pesudonymet F. C. van der Burgh) med et Eventyrhæfte (Nr. 69). Til de fornemme »officielle« Bekendtskaber maa ogsaa regnes Dronning Caroline Amalies Hofdame og senere Kammerfrøken Dorothea Hermine Charlotte v. Rosen (1823-1909), hvem Andersen havde truffet paa Før, da han var Kongeparrets Gæst i August-September 1844. Til Julen s. A. sendte han hende et indbundet Eksempplar af *Samlede Digte* (1833) med følgende lille Vers:

Sangfugle fra et Hjertes trange Buur
 Fløi eengang ud og rysted' deres Vinge,
 Hver Tanke sang de højt i Guds Natur,
 Den hele Flok - min Jule-Hilsen bringe.

Fra sidste Halvdel af H. C. Andersens Liv findes der adskillige Dedikationseksemplarer til PERSONLIGE VENNER FRA DE SENERE AAR. Først maa nævnes Familien Melchior, hos hvem Andersen paa sine gamle Dage fandt »Hjemmets Hjem«, som han i yngre Aar havde fundet det i det Collinske Hus. Slægtens to betydningsfuldste Medlemmer, Etatsraad Moritz G. Melchior og hans Hustru Dorothea, f. Henriques, træffer vi ganske vist ikke. Men her findes Dedikationer til Etatsraadens Broder, Gros-serer Moses Melchior (Nr. 98), Søsteren Henriette Melchior (Nr. 93), Svogeren, Læge L. N. Marcus i Altona (Nr. 91), der i Sommeren 1868 havde behandlet Andersens syge Ben, som han havde stødt paa en Trækuffert i Ems, og en Broderdatter Sophie Melchior (Nr. 100); hendes Far var Øjenlægen, Professor Nathan Melchior. Hos Melchiors traf han Fru Axelline Lund (Nr. 92), gift med Historiemaleren F. C. Lund.

Næsten til sin Død fortsatte han med aarlige Udenlandsrejser og med Landophold hos Godsejere i Indland og Udland. En af de mest inspirerende hjemlige Rejser var Jyllandsrejsen 1859, der førte ham baade til Vesterhavet og til Skagen. Tidligere er fortalt om Besøget i Herning og Postmesterens lille Anna. I Aalborg hilste han paa en noget plagsom Beundrerinde og Korrespondent, Lærerinden Anna Bjerring – »Jeg hører at Folk vil forlove mig med Frøken Bjerring«, skriver han 23. August 1859 i Dagbogen –; af de Bøger, han i Aarenes Løb sendte hende, er Nr. 62, 75 og 85 endt i den Laage-Petersenske Samling. For Venlighed under Opholdet i Vendsyssel kvitterede han med sit til Julen 1859 udkomne Eventyrhæfte *Nye Eventyr og Historier. Fjerde Samling* (1860), der bragte Jyllandsrejsens betydeligste digteriske Udbytte: *En Historie fra Klitterne*; et Eksemplar gik til Provst C. Djørup i Hjørring (Nr. 70), et andet til Fru Julie Uldall, f. Rottbøll, gift med Overauditor Uldall til Gaarden Knivholt udenfor Frederikshavn (Nr. 72).

En tilsvarende Tak til en gæstfri Landsmand i Udlandet er Nr. 88, *Nye Eventyr og Historier. Anden Række. Fjerde Samling*

(1866), sendt til Grosserer, Vinhandler J. F. Rasmussen i Bordeaux, der havde vist ham Venlighed under hans to Besøg samme Aar i denne By. Den tyske Arkæolog Ludwig Ross, der 1841 tog sig meget af ham i Athen, faar naturligvis tilsendt *En Digters Bazar* (1842) som en »Erindring om vort korte Møde« (Nr. 26); i selve Rejsebogen havde han hædret ham ved at tilegne ham (og Forfatteren Prokesch-Osten) Afsnittet *Grækenland*.

Blandt hans Herregaardsbekendte møder vi Fru Major Friederike Serre, f. Hammerdörfer, der paa Godset Maxen ved Dresden omgav sig med Digttere, Kunstnere og Musikere (Nr. 114); hun var hans mest trofaste tyske Veninde. Dernæst Fru Classen, f. Skeel fra Korselitze (Nr. 113), som mærkelig nok faar *Billedbog uden Billeder* paa Tysk. Endvidere Ungdommen paa Basnæs, Lucie Scavenius (Nr. 77 og 89) og hendes Broder Otto, den senere bekendte Hippolog (Nr. 107 og 121). Andersens Gudsøn paa Holsteinborg, senere Lensgreve Christian Christoph Holstein-Holsteinborg, der blev Landstingsmand og et fremtrædende Medlem af Indre Missions Bestyrelse, er heller ikke glemt (Nr. 82).

En særlig personlig Klang har dog Dedikationen til hans Mor, Lensgrevinde Mimi Holstein-Holsteinborg, Admiral Zahrtmanns Datter. Hun havde kendt og beundret H. C. Andersen, fra han kom i hendes Forældres Hus, da hun var en lille Pige, og hun var til hans Død en af hans mest deltagende Veninder. Ved Nytaarstid 1873 var han for første Gang i sit Liv alvorligt syg; Sygdommen var begyndt i November 1872, og 23. November var hans sidste lille Eventyrsamling *Nye Eventyr og Historier. Tredie Række. Anden Samling* (1872) udkommet; Reitzel havde sendt 40 uindbundne og 6 smukt indbundne Frieksemplarer. Grevinde Holstein havde besøgt ham 29. November og lovet ham at bringe Eksemplarer til Dronningen, Enkedronningen og Kronprinsessen. Men paa Aarets sidste Dag kom Andersen i Tanker om, at Dronningen ikke havde faaet 1. Samling af Tredie Række, der var udkommet 30. Marts 1872, medens hun var i Græken-

Fori Grævinde

M. Holstein =

Holsteinborg;

fori Gjortand Gøtved og
nærførelse for kongens Døds
lyfter end i den Salleges og
i Døds Gjør, for det givne
Gjør Gjør i Gjør og Døds:

'Gjør og den glæde', vil
nærlig medtage, og Gjør
Nylig og Gjør for G. G. Gjør.

Gjør og Gjør for G. G. Gjør.
Gjør og Gjør 31 Desember 1872.

land, og at han helt havde glemt at forære Grevinde Holstein selv »de seneste Eventyr og Historier, som længe have ligget hen paa mit Bord, men i min Sygdom og Ubehjælpelighed ere blevne der«²⁴). Med Brevet til Dronningen fulgte derfor ogsaa Brev til Grevinden og Bogen i det kendte blaa Forlagsbind med Titlen midt paa Bindet i Guldtryk omgivet af en blindtrykt Blomsterkrans. Paa et særskilt Blad staar disse hjertelige Ord, der hentyder til den midterste af de tre smaa Historier »*Gjemt er ikke glemt*«, som han selv havde oplevet paa Holsteinborg (Fig. 6): »*Fru Grevinde | M. Holstein- | Holsteinborg, | hvis Hjertens Godhed og | velsignelsesbringende Tanke | lyser ind i den Fattiges og | Lidendes Hjem, saa det giver | Gjenskjin i Eventyr og Sagn: | »Gjemt er ikke glemt«, vil | venligt modtage en hjertelig | Nytaars Hilsen fra | H. C. Andersen | Kjøbenhavn 31 December 1872*«.

4

Størstedelen af H. C. Andersens Dedikationer er naturligvis skaaret over en bestemt Læst. Bøgerne faar deres Værdi og Interesse gennem de to Navne, Giverens og Modtagerens, men selve de Ord, som ledsager Gaven, er i Reglen ikke saa mærkværdige. Forfatteren kan underskrive sig *venskabeligst* eller *hjerterligst*, *hengiven* og *ærbødigst*, *hjerterligst* og *ærbødigst* o.s.v., sende *venlige*, *hjerterlige*, *ærbødige* Hilsener i forskellige Kombinationer, eller benytte Vendinger som *med inderlig Hengivenhed*, *med sand Hengivenhed*, *med Beundring* og *Hengivenhed*, *med sønlig Hengivenhed* eller *med Hengivenhed* og *Venskab*; Vennerne paa deres Side er *inderlig kjære* eller *trofaste*, *hjerterngode*, *fortræffelige*, *prøvede*; en Kunstner er *rigtbegavet*, en Moder *fortræffelig* og *hjerterfuld*, Landsmænd *fortræffelige*. Med Forkærlighed bruger han Adjektivet *inderlig* i mange Forbindelser.

Men allerede i det foregaaende er der givet mange Prøver paa særprægede Dedikationer, og deres Tal kan yderligere forøges.

Hos geniale Samidas
Einfavnene Rosenkilde
ind iindelig Gængsning
fra som som fortæller =
Eventyr for Børn.

København
den 1. Juni 1839.
Din Lede.

Her er saaledes fra den svære Sygdom omkring Nytaar 1873 et Eksemplar af 2. Udgave af *Mit Livs Eventyr* (1859) (Nr. 67), foræret 16. Januar 1873 til den Diakonisse, der havde plejet ham 8.-27. December 1872²⁵): »*Diakonisse | Frøken Anna Buch | som saa deeltagende pleiede | mig i min Sygdom ved Juletid 1872 | beder jeg gjemme | denne Bog, en Erindring om | min Taknemlighed | H. C. Andersen | Kjøbenhavn Januar 1873*«.

I et Par Tilfælde (Nr. 74, til Fotograf Georg E. Hansen, og Nr. 84) kalder Digteren sin Gave »*et Vesitkort fra H. C. Andersen*«. Fire Gange (Nr. 20, 23, 34, 36) morer han sig med en lille typografisk Spøg: han lader den trykte Smudstitel indgaa som Led i den haandskrevne Dedikation. To af disse Dedikationer (Nr. 20 og 36) er rettet til den store Skuespiller C. N. Rosenkilde. Nr. 36 er omtalt før; her er nu Nr. 20. Det er en ganske lille og meget uanselig, men særdeles sjælden Bog, som Laage-Petersen har ladet Kyster sætte Helbind om: *Eventyr fortalte for Børn af H. C. Andersen. Ny Samling. Andet Hefte* (1839), udkommet 19. Oktober 1839 (Fig. 7). Paa Smudstitelbladet staar: »*Vor geniale Komiker | Kunstneren Rosenkilde | med inderlig Hengivenhed | fra ham som fortæller | EVENTYR FOR BØRN | Næste Gang skal det | blive bedre*«. Rosenkilde havde som en af de første fremsagt et af Andersens Eventyr (*Den standhaftige Tinsoldat*) ved en Aftenunderholdning paa Det kgl. Teater. Det skete 1. April 1839. Og Digteren havde 3. April skrevet til Henriette Hanck: »I Forgaars sagde Rosenkilde den standhaftige Tinsoldat, Begyndelsen var meget god, men da han ikke kunde see at læse det op af Bogen ei kunde det uden ad, blev Slutningen lidt tynd. Phisters tidligere Fremsigelse af »*den uartige Dreng*« var langt mere genial«²⁶).

Ti Dedikationer varierer den nærliggende Tanke, at H. C. Andersen bringer Blomster fra sin Digterhave eller Digterstue (Nr. 2, 52, 55, 56, 60, 65, 70, 77, 89, 91). Snart er det en Foraars-hilsen (Nr. 52, 56), snart Vintergrønt (Nr. 89) eller blot i Almindelighed en Buket (Nr. 60, 65, 70) eller »7 smaa Planter fra min

Digterstue« (Nr. 55, i *Historier* (1852)). Fremhæves skal kun Nr. 91, *Femten Eventyr og Historier* (1867). Eksemplaret er dediceret »Lægen, Vennen / Dr : Marcus fra Altona«.

Vil De gjemme en fattig Gave,
En lille Bouquet fra min Have?

H. C. Andersen.

»Rolighed« ved Øresund / den 19 Juli 1868.

Senere Tilføjelse:

Übersetzt von Paul Heyse.

Dem Artz, Freund Dr. Marcus aus Holstein.

Lass von meines Gartens Blüten

Dieser kleinen Strauss dir bieten.

am 19 Juli 1906.

To Digteres Navne mødes i en overraskende Konstellation!

Her er altsaa Tale om en versificeret Tilegnelse, selv om Versene maaske nok kunde have været bedre. I femten af Samlingens Bind finder vi saadanne Smaadigte; 7 paa to Linier (Nr. 1, 2, 9, 14, 38, 68, 91), et paa tre Linier (Nr. 57), tre paa fire Linier (Nr. 12, 41, 108), et paa 6 Linier (Nr. 71), to paa 8 Linier (Nr. 6 og 66) og et paa 9 Linier (Nr. 50). Af disse er Nr. 1, 2, 12, 38 og 91 citeret i anden Sammenhæng. Her skal tilslut dvæles ved de fire anseligste.

Det største (Nr. 50) er rettet til H. C. Lumbye, og det var Andersen saa fornøjet med, at han har trykt det med nogle smaa stilistiske og sproglige Ændringer i Bd. 16 af *Samlede Skrifter* (1854; *Digte af H. C. Andersen. Anden Deel*, S. 116). H. C. Lumbye var ikke Fynbo; han var født i København, men var 11 Aar gammel kommet til Odense, hvor han tre Aar senere blev Trompeterelev ved de fynske lette Dragoner. Den berømte Dansekomponist var nu Orkesterdirigent i Casino og havde – inspireret af H. C. Andersens nye Eventyrkomedie (den havde Premiere 1. Marts 1850 paa Casino) – komponeret en Galop phantastique for Orkester *Ole Lukøie*, tilegnet Digteren; den opførtes 1. Gang 21. Maj 1850 som Mellelmaktsmusik til Nestroys Farce *Lykkens*

Omveie og blev ogsaa spillet i Tivoli. Lumbye havde delt den i tre Afdelinger, og hver Del var tænkt som Indledning til en af Stykkets Akter. Til hans Sorg blev den ikke benyttet ved Opførelser af Komedien.²⁷⁾ Andersen var imidlertid parat til at kvittere for den viste Opmærksomhed; uden paa det blaa Papirsomslag paa Komedien (Fig. 8) har han skrevet følgende Vers – NB. bemærk, at Lukøie udtales med Tryk paa anden Stavelse:

H. C. Lumby.

Min fyenske Landsmand, som ved Toner smukt
 Kan give Føden Vinger, Hjertet Flugt,
 De hjalp paa lille Ole ved Paradén,
 Nu kommer han til Dem paa Vold Facaden
 Med Tak for sig og for alt Godt og Smukt.
 Han nikker venligt og med begge Hænder
 Slaaer Paraplyen ud – en Drøm han sender,
 En Drøm i Melodie, for tusind Glade:
 En ny Ole Lukøie Galopade!

H. C. Lumbye, som fik den fine, store Dedikation, hørte ikke til H. C. Andersens nærmere Omgang. Den fortræffelige Krigsraad færdedes jo i mindre aandsaristokratiske Kredse end Professorerne Weyse, Hartmann og Gade, der alle blev Æresdoktorer ved Københavns Universitet. Men ogsaa det næste Navn vil man lyse med Lygte efter i vor Digtets Breve og Dagbøger.

Det drejer sig om et Eksemplar af 2. Udgave (1859) af *Mit Livs Eventyr* i samtidigt Privatbind. Paa Bagsiden af det indsatte hvide Blad med Dedikationen har Ejeren skrevet: »Omstaaende Digt er tilstillet mig og Kone paa vor Sølvbryllupsdag og minder om et Besøg af Digteren og Jenni Lind. A. Bruun. Kongens Bageri i Christiansborg Slot«. Den skrivende er Hofbagermester og Dampmøller, Kaptajn August Bruun (1817–1887). Digtet lyder (Fig. 9):

J. H. Lumby

Min fængsle Levedemand, som med Tones
Een gins Soden Ringes, Gæstet Slægt,
Du Guld, som alle Ole med Paradis,
Nu kommer som til din nye Guld
Jatiden
Med det for sig og for alle Gæst
og Tændt.
Som vidner nærligt og med begge
Gænder
Blasert Paraglyan ud - en drøm.
Som findes
Om din Melodien, for drømt
glade:
Om ny, Ole Lukois Galoppe!

J. H. Andersen

Hr. Bruun | og hans Huusfrue.

»Den svenske Nattergal« fløi ind i Stuen.
 Den vilde smage paa det hvide Brød;
 Der var saa hyggeligt ved Arne-Luen,
 Og fra Klaveret bløde Toner lød.
 Det Mindebilled' staaer ei her i Bogen,
 Men skrevet i mit Hjertes Rosenblad,
 Og sees og huskes det endnu af Nogen
 Da er det Dem jeg bringer dette Qvad.

H. C. Andersen.

Kjøbenhavn 2 December 1861.

Sølvbryllupsgaven omtales slet ikke i H. C. Andersens Dagbøger; han var ikke selv med til Gildet, men var samme Dag til Lægemiddag hos Edvard Collins Fætter Wilken Hornemann. Men med Besøget hos Bageren forholder det sig rigtigt. 17. Oktober 1845, under den af Andersen haabløst tilbudte svenske Nattergals andet store Ophold i København, har hans Almanak dette Notat: »I Formiddags med Jenny i Musæet [det under Opførelse værende Thorvaldsens Museum]; vort Besøg hos Kongens Bager«.

Saa har den følgende Adressat staaet H. C. Andersen nærmere. Det er Fru Amalia Holst, f. Holm (1815–1894), gift med Digteren H. P. Holst. Holst selv, der var et tomt Façademenne-ske, men ganske godmodig, brød Andersen sig vist ikke saa meget om, selv om han hørte til »Vennerne«. Men Fruen kunde han godt lide. Laage-Petersen ejede to Dedikationseksemplarer, der har tilhørt hende (Nr. 52 og 71); vi holder os til det sidste, der smukt viser vor Digtets Deltagelse i andres Sorg og hans Trang til at bringe Trøst.

10. April 1859 døde Ægteparrets eneste Søn, Telegrafist Adam Holst, kun 22 Aar gammel. Til Bisættelsen i Holmens Kirke 15. April skrev H. C. Andersen en af sine smukkeste og mest følte Mindesange²⁸); den blev sunget af Det kgl. Teaters Personale. Moderens Sorg har grebet ham dybt, og da Aarets Eventyrhæfte forelaa 9. December 1859 – det var *Nye Eventyr og*

Går Bruun
og frues hængsler.

"Den største Nattegal" flår ind i
den vilde suage ^{Stuen} paa det gamle
der var før siggelyst ^{brød;} god;
Og for elassret blæde ^{Cromen - Luen,} Loue Lød.
Det Miedbilled' flauer i fer i
man flerret i med ^{Loyen-}gjæstet ^{skopblæ}
Og just og fasteal det undan af
Da er det ^{hagna} dem jø bouguer
dette Guad.

— G. E. Oendrup

Göteborgen 2 December 1859.

Historier. Fjerde Samling (1860) – sendte han det i sort Shirtingsbind til »*Den fortræffelige hjertefulde | Moder | Fru Holst*« / med følgende lille Digt (Fig. 10):

Ved den dybe Smerte
 I Sorgens Hjem,
 Sprang i mit Hjerte
 Trøstens Rose frem,
 Den jeg Moderen sender,
 Dens Duft, den Røst hun kjender.

Bogen indeholder den Trøst, han formaaede at give. I den staar Eventyret *Barnet i Graven* og *En Historie fra Klitterne*, der forkynder hans Forvisning om, at hvad der ikke kom til Udførelse i dette Jordeliv, skal udvikles og blomstre i Evigheden.

Og saa har vi da til allersidst det mest personlige af Dedikationsdigtene, Digterens private Hjertesorg. Efteraaret 1830 havde været en oprivende Tid: den voldsomme Forelskelse i Agent Voigts Datter Riborg fra Faaborg, som han havde lært at kende under Sommerrejsen, var ikke blevet besvaret; Riborg hverken kunde eller vilde svigte sin Forlovede, Poul Bøving. Den nye Digtsamling *Phantasier og Skizzer*, der først udsendtes 10. Januar 1831, røber til Overmaal hans Passion for de »to brune Øine« og hans Haabs Forlis. Under hele denne Krise havde Riborgs Broder, Andersens Studenterkammerat, den beskedne og venlige Christian Voigt, været hans Fortrolige og hans Trøster.²⁹⁾ Christian Voigt er den »Ven«, der apostroferes i Indledningen til Samlingens Slutningsdigt *Livet en Drøm*:

Du kjender Grunden til min dybe Smerte,
 Du kjender hver en Tanke i mit Bryst –.

Allerede ved Juletid maa Bogen have været færdig fra Trykkeriet. Herpaa tyder Eksemplaret i Laage-Petersens Samling. Omslaget mangler, men et indsat Blad er smykket med en Dedikation, der virker som en fortvivlet Appel til Vennen, endnu mere direkte end den, som kan læses paa Prent i *Phantasier og Skizzer* (Fig. 11).

Den fortreffelige, Gustafvælden
Moder
den Holst.

Klad den dybe Omrokk
I Borgens Gjæm,
Ej end i mit Gjætt
Løflens løk fæm,
Den jeg Madras fæder,
Den Duff, den løk sin Gænder.
J. F. Andersen.

Christian Voigt.

Alle grund der dybt gær i min
Duk være jeg altid først, som
Din ro mig gør! og derfor
Og også Dig, jeg derfor
Og mig tro, i grund der end
Ej Du - En du først
Min tro på min bedste
Gaar muligt bygget være
Et levende gjætte

Christian Voigt.

Alt hvad der dybt greb i min Kjærlighed,
 Det saae jeg altid snart, som Boblen briste,
 Du er mig kjær! og derfor klart jeg veed,
 At ogsaa Dig, jeg derfor her vil miste.
 O vær mig tro, i hvad der end skal skee;
 Thi Du – kun Du forstaaer min bitre Vee.
 Min Tro paa Mennesker i Fryd og Smerte
 Staaer mægtigt bygget paa dit Broder Hjerter.

Paa Bagsiden af Bladet er tilføjet: »*til / Erindring / om din broderlige Ven / Forfatteren / Juleaften 1830*».

Dette Minde om den unge Digter maa vistnok siges at bære Prisen i den prægtige og lærerige Samling af Dedikationseksemplarer i Holger Laage-Petersens berømte H. C. Andersen-Bibliotek.

Noter og Henvisninger.

¹ Elias Bredsdorff: Danish Literature in English Translation. A Bibliography, 1950, p. 9. – ² Nu for en væsentlig Del skænket til Kongresbiblioteket i Washington. Se: The Library of Congress. Quarterly Journal of Current Publications, Vol. 10, May 1953, No. 3, p. 172-75. – ³ Ifølge R. Paullis haandskrevne Registratur i Laage-Petersens Samling over Oversættelser med Dedikation fra Digteren skal der yderligere findes et Dedikationseksemplar af Sämtliche Werke (1843). – ⁴ H. C. Andersens Brevveksling med Edvard og Henriette Collin. Udg. af C. Behrend og H. Topsøe-Jensen, II, 1934, S. 332. – ⁵ Om hans Forhold til H. C. Andersen se Finn T. B. Friis: H. C. Andersen og Schweiz, 1949, S. 65-66. – ⁶ Brevveksling med Edvard og Henriette Collin, I, 1933, S. 202. – ⁷ Smst. S. 179. – ⁸ H. C. Andersen: Mit Livs Eventyr. Udg. af H. Topsøe-Jensen, II, 1951, S. 167-68; I, S. 147. – ⁹ Brevveksling med Edvard og Henriette Collin, I, S. 179. – ¹⁰ Smst., I, S. 266-67. – ¹¹ Smst., II, S. 163. – ¹² Smst. II, S. 184. – ¹³ Smst. II, S. 36. – ¹⁴ H. Topsøe-Jensen: Mit eget Eventyr uden Digtning, 1940, S. 16. – ¹⁵ Brevveksling med Edvard og Henriette Collin, II, S. 224. – ¹⁶ H. C. Andersen og Horace E. Scudder. En Brevveksling. Udg. af Jean Hersholt, 1948, S. 73. – ¹⁷ Brevveksling med Edvard og Henriette Collin, III, 1936, S. 251. – ¹⁸ Smst. S. 253. – ¹⁹ Smst. S. 256. – ²⁰ H. C. Andersens Brevveksling med Henriette Hanck. Ved Svend Larsen. Anderseniana. X. 1942, S. 207. – ²¹ H. C. Andersens Brevveksling med Jonas Collin den Ældre og andre Medlemmer af det Collinske Hus. Udg. af H. Topsøe-Jensen, II, 1945, S. 96 og 98. – ²² H. C. Andersen: Romerske Dagbøger. Ved Paul V. Rubow og H. Topsøe-Jensen, 1947, S. 31 og 48. – ²³ Erindringer om H. C. Andersen, Politikens Kronik, 19.11.1925. – ²⁴ H. Topsøe-Jensen: H. C. Andersen paa Holsteinborg, Anderseniana V-VI, 1938, S. 240. – ²⁵ H. G. Olrik: Hans Christian Andersen, 1945, S. 238-40. – ²⁶ Brevveksling med Henriette Hanck. Anderseniana, XII, 1945, S. 341. – ²⁷ G. Skjerne: H. C. Lumbye og hans Samtid. 2. gennemsete og forøgede Udgave, 1946, S. 245. – ²⁸ Samlede Skrifter, 2. Udgave, XII, 1879, S. 548. – ²⁹ Om ham Th. A. Müller og H. Topsøe-Jensen: Riborgs Broder. Anderseniana, 2. R., I, 1948, S. 77-167.